

La Crònica de Muntaner, una novel·la històrica?

La coronació reial i la propaganda política

Humbert Garriga Duran

Treball Final de Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Universitat Oberta de Catalunya

Gener 2014

Directora: Antònia Carré Pons

Consultora: Isabel Graña Zapata

Al qui ja no hi és, el meu pare

A la Fina, per la seva paciència i el seu suport

Agraïments

Al professorat de la Universitat Oberta de Catalunya. Gràcies a tots ells he pogut arribar a redactar aquest treball.

A la meva primera tutora, Carme Bové Romeu, i al meu actual tutor, Ernest Querol Puig.

A la directora Antònia Carré Pons i a la consultora Isabel Graña Zapata. Elles m'han guiat i aconsellat durant la redacció d'aquest treball.

A elles i ells, de tot cor, gràcies.

Índex

ABSTRACT.....	5
1. INTRODUCCIÓ.....	5
2. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	6
2.1 VISIÓ GENERAL DE LES CRÒNIQUES	6
2.2 LA CRÒNICA DE MUNTANER	8
3. ELS MOTIUS DE MUNTANER.....	9
4. MUNTANER I LA PROPAGANDA POLÍTICA.....	9
5. L'ESTIL DE MUNTANER.....	12
6. MUNTANER ABANS I ARA. LLOANCES I CRÍTQUES.....	14
7. LA NARRACIÓ DE MUNTANER.....	15
7.1 LA MORT DE JAUME II	15
7.2 ELS ASSISTENTS A LA CORONACIÓ	16
7.3 ELS NOUS CAVALLERS	17
7.3.1 <i>Els rituals d'armar-se cavaller.....</i>	<i>17</i>
7.3.2 <i>La indumentària.....</i>	<i>18</i>
7.4 ANADA A L'ALJAFERIA	18
7.4.1 <i>De l'església de Sant Salvador a l'Aljaferia.....</i>	<i>19</i>
7.4.2 <i>La fi del dol i l'inici de la festa.....</i>	<i>19</i>
7.5 EL REI S'ARMA CAVALLER	21
7.6 EL MOMENT DE LA CORONACIÓ	22
7.7 TORNADA A L'ALJAFERIA	23
7.8 EL CONVIT	24
7.9 LA FI DE LA CRÒNICA	25
8. CONCLUSIONS.....	26
9. BIBLIOGRAFIA.....	27

Abstract

Les cerimònies i rituals de l'edat mitjana han tingut sempre una imatge romàntica i alhora plena de fantasia. Ens imaginem fàcilment els cavallers de la Taula Rodona i el rei Artús amb l'espasa Excàlibur a la mà.

La història de Catalunya ens pot oferir moments semblants: la coronació dels reis de la Corona d'Aragó, amb tota la solemnitat i magnificència que aquestes cerimònies exigeixen. Tenim, per exemple, la descripció que Ramon Muntaner ens ha lliurat, en la seva *Crònica*, de la coronació del rei Alfons *el Benigne* (1328), plena de detalls enlluernadors i d'una gran plasticitat. Ara bé: la narració de Muntaner és realment fidel a allò que ha tingut lloc, o més aviat és una eina de propaganda política destinada a glorificar la Corona d'Aragó i a justificar el seu autor?

1. Introducció

A fi de poder copsar millor el pensament de Muntaner i confrontar-lo amb la realitat històrica –veurem que no s'està d'adaptar els fets a la seva conveniència–, estudiarem en detall els darrers capítols de la seva *Crònica*, concretament aquells en què descriu la coronació del rei Alfons III *el Benigne* i els esdeveniments que l'envolten (costums, rituals, festes, etc.) ja que són un magnífic exemple de la sumptuositat i poder de la Casa d'Aragó, i intentarem escatir si Muntaner manipula la realitat, exagera uns fets històrics o s'até a les pràctiques reials i nobiliàries de l'època. En paraules de Cingolani (2006),

"sobretot quan es tracta d'històries que parlen de reis, en el fons necessàriament elogioses, l'historiador serà «objectiu», per sort de l'historiador modern dels fets, quan els fets mateixos s'ajusten als seus propòsits eulògics *sense necessitat de ser manipulats amb omissions, transformacions o exageracions*"¹.

---

¹La cursiva és meua.

En aquest treball volem esbrinar si Muntaner és un instrument de la política reial o un cronista imparcial. Cal pensar, però, que les coses, en literatura o en història, no són mai o blanques o negres; l'interès d'aquestes disciplines rau en saber navegar entre una gran quantitat de matisos.

A fi d'estructurar aquest treball, l'hem dividit en quatre grans seccions:

1. Una visió general de les cròniques; ens cal per contextualitzar la historiografia catalana medieval.
2. Un estudi sobre la vida, l'obra i les intencions de Muntaner.
3. Una narració comentada dels capítols de Muntaner dedicats a la cerimònia de coronació del rei Alfons.
4. Les conclusions que ens permetin de respondre a la pregunta del títol.

Aprofitarem, en conseqüència, aquesta cerimònia per apropar-nos a la historiografia medieval catalana de la mà de Ramon Muntaner.

2. L'estat de la qüestió

2.1 Visió general de les cròniques

La historiografia catalana neix, d'una manera incipient, en el segle X, possiblement a Cuixà, amb els anomenats *Annals de Cuixà*. Posteriorment apareixen els *Annals Rvipullenses*, i ja en el segle XI, amb el monestir de Ripoll com a centre de la historiografia "oficial" del Casal de Barcelona, sorgeix l'obra més important de l'època, les *Gesta comitum Barcinonensium* –en diverses versions en llatí i en català–, el nucli de les quals és de la segona meitat del segle XII, i que tracta dels fets històrics de Catalunya i de la casa de Barcelona des de Guifré el Pelós fins a Ramon Berenguer IV, amb l'objectiu de certificar la continuïtat hereditària del poder comtal (CINGOLANI 2007:21). Però l'exposició de fets històrics no comença en aquell segle; la referència cronològica que proporcionaven les taules pasquals de l'alta edat mitjana (successions de prínceps, bisbes, batalles, etc.) fou substituïda per una forma literàriament més

evolució, els annals del cicle carolingi, conreats fins al segle XIII; una evolució d'aquests textos, els crònics², amb una estructura semblant, forniran més informació que els annals, sense arribar, però, a la precisió dels dietaris. En realitat, sovint és difícil de distingir un annal d'un crònicó, tret d'una estricta situació cronològica en una època determinada.

L'espina dorsal de la prosa catalana comença amb les *Gestes dels comtes de Barcelona* (1268-69) i arriba fins a *Lo somni* de Bernat Metge (CINGOLANI 2013). Això implica que la historiografia medieval catalana és bàsicament literatura, ja que ni ho conta tot ni –sovint– explica la veritat; és a dir, el cronista està condicionat pel moment històric i per la circumstància.

La *Crònica* de Jaume I³ (1229), també coneguda com a *Llibre dels feits*, té com a objectiu narrar de forma autobiogràfica les conquestes de Mallorca i València. L'obra de Bernat Desclot, o *Llibre del rei en Pere* (1288), relata els fets succeïts des del regnat de Ramon Berenguer IV fins a la mort de Pere el Gran. Una obra escrita també a la fi del segle XIII és el *Libre dels reis*, la primera crònica universal catalana, per bé que, com afirma Cingolani (2008:8-9), el seu valor per als historiadors que vulguin reconstruir els fets del passat sigui nul. Ara bé, una crònica pot ser molt interessant per les invencions que presenta –el cas del *Libre dels reis*–, ja que proporciona informació sobre altres aspectes del passat (llegendes, etc.). Posteriorment surt a la llum la *Crònica* de Ramon Muntaner⁴, escrita entre 1325 i 1328, centrada en el regnat de Jaume II. La *Crònica* de Pere III *el Cerimoniós* (finals de 1382) és la darrera d'aquestes grans obres.

Les quatre grans *cròniques*, escrites entre la fi del segle XIII i la fi del segle XIV, representen el moment culminant de la historiografia catalana medieval, en una època en què el poder de la Corona d'Aragó arriba al seu punt més alt. És natural, doncs, que els historiadors, testimonis directes dels fets, tinguin com a objectiu primordial la figura del rei, eix vertebrador de la Corona. Això implica a vegades la necessitat d'emprar un to heroic, patriòtic, ja que els reis són els millors que pugui desitjar cap regne del món i

---

²Cal esmentar aquí els *Cronicons Rivipul-lenses*, família de textos annalístics en llatí, escrits probablement a iniciativa de l'Abat Oliva.

³La numeració dels sobirans segueix, en aquest treball, l'anomenada "numeració catalana".

⁴Totes les citacions de Ramon Muntaner procedeixen de l'edició de Ferran Soldevila (2011).

també exemple indiscutible per als prínceps i nobles actuals i futurs. El llibre ha de ser, necessàriament, un *speculum principum*.

2.2 La Crònica de Muntaner

Aquest to heroic i patriòtic, aquest afany d'exaltació de la monarquia, ocasiona sovint que els fets reals passin a un segon nivell d'importància; per exemple, Muntaner comença la seva obra amb un solemne "jo, Ramon Muntaner", a fi que el lector –potser fóra més exacte el mot "oïdor"– tingui la seguretat que ell testimonia solament allò que els seus ulls han vist. Tot i això, l'inici de l'obra està dedicat al naixement de Jaume I... que veu la llum l'any 1208, cinquanta-set anys abans de l'arribada al món del nostre cronista. El futur del Conqueridor està marcat pel seu insòlit engendrament, que presagia gestes inigualables; recordem, de passada, que nombrosos herois i reis han nascut o han estat engendrats en circumstàncies extraordinàries: des d'Hèracles o Alexandre fins a les figures de l'Antic Testament, o fins i tot s'ha de considerar el naixement de Jesús de Natzaret. Cal esmentar també que moltes parts de l'obra de Muntaner (el setge de Messina, les atrocitats comeses per la Companyia Catalana, etc. (CINGOLANI 2007:169))⁵ inclouen notables exageracions destinades a cantar els mèrits dels representants de la Corona d'Aragó –i també notables "oblits"⁶ o matisacions, tots ells favorables a la Corona.

Quin és, doncs, el mèrit de Muntaner, si la seva obra, com les altres *Cròniques*, té un indiscutible rerefons propagandístic? Si comprovem breument qui són els redactors de les altres tres *Cròniques*, resulta que Jaume I escriu personalment o dicta la seva obra, (no sabem si un o més escrivans participen en la redacció). Un obscur funcionari reial, Bernat Desclot, escriu la vida de Pere *el Gran*, no sense grans dosis d'inventiva (de fet, hi ha una bona quantitat de fantasia en la història del *Desafiament de Bordeus*, suposada gesta del rei⁷). Finalment, Pere III ordena la redacció de l'obra coneguda com a *Crònica de Sant Joan de la Penya*.

---

⁵CINGOLANI calcula que els morts causats per la Companyia Catalana, segons la narració de Muntaner, ultrapassen els 180.000, sense comptar els civils.

⁶Per exemple, l'expedició de Jaume II contra el seu germà Frederic III de Sicília (1298).

⁷Vegeu CINGOLANI (2006), cap. 14.

"Jo, Ramon Muntaner, què us en diria?". Ell ha estat testimoni de les gestes dels reis, i les explica, no com un rei o com els buròcrates que escriuen al dictat, sinó com el súbdit lleial que testimonia la veracitat d'aquells fets. Ell ha vist les proeses d'aquests reis: ell "era allí".

3. Els motius de Muntaner

Ramon Muntaner neix a Peralada, petita vila de l'Empordà, l'any 1265. A la seva masia de Xilvella, a l'Horta de València, ja envellit, recorda que quan tenia nou anys, dos grans reis, Jaume I el Conqueridor i Alfons X de Castella —el seu gendre—, s'havien hostatjat a l'hostal del seu pare. Aquest record el duu a escriure tots els esdeveniments que ha vist al llarg de la seva vida, sempre al servei de reis i nobles, de guerrers i erudits. Però ell, naturalment, es considera un súbdit. Fins i tot quan parla del que no ha vist, hom té la sensació que ell n'ha estat testimoni, que "hi era" (per exemple, el suara esmentat engendrament de Jaume I); és com si llegíssim una novel·la històrica. Però la decisió li ve donada; a l'inici del seu llibre, en el capítol I, un home vell li diu en somnis que *"a Déu plau que tu racontes aquestes aventures e meravelles com altre no és viu qui ho pogués així ab veritat dir"*. Muntaner empra aquest *topos*, de llarga tradició⁸, a fi de deixar ben clar als seus lectors, ja al principi de la seva obra, que el mateix Déu l'ha predestinat per a narrar les glorioses gestes del casal d'Aragó; d'aquesta manera s'assegura una bona dosi de credibilitat. Evidentment, la narració de la cerimònia de coronació d'un rei tan il·lustre, amb tanta magnificència i solemnitat, i tan curiosament descrita, és el moment ideal per a mostrar al món sencer les meravelles que el seu servent ha pogut contemplar i testimoniar: aquell dia tan gloriós, "ell també era allí". És el que dóna sentit a la seva vida.

---

⁸Podria venir-li de la lectura de la *Vita coetanea* o el *Llibre de Meravelles*, ambdós de Ramon Llull, o de l'Antic Testament. Aquest recurs tindrà successors: recordem, per exemple, *Lo somni* de Bernat Metge (1399).

4. Muntaner i la propaganda política

I Muntaner comença a escriure les seves "memòries" –o, altrament dit, la seva autobiografia (RIQUER 1964:456); almenys aquesta seria la interpretació clàssica–. Cal, però no oblidar la declaració del mateix Muntaner: "*Per què jo no us parlaré res d'afers que a mi esdevenguessen, si no fossen fets qui es faessen per senyors*". I CINGOLANI (1985:95-96) ens recorda que "*el jo de Muntaner no és el jo monològic del llibre de memòries [...], sinó el jo dialògic d'un historiador testimoni ocular*".

Els records solen ser tendenciosos. Els de Muntaner ho són per una raó bàsica: pretén fer l'elogi de les gestes dels reis de la Corona d'Aragó i deixar constància que "ell hi era", ell, el millor vassall dels millors reis del món. "*Aquest llibre senyaladament se fa a honor de Deu e de la sua beneita mare e del Casal d'Aragó*". Aquesta frase, del primer capítol de la *Crònica*, palesa una realitat: que la glòria de Déu i la de la casa d'Aragó són indestriables als ulls de Muntaner.

La "història", és a dir, els fets i el seu relat, ha de servir per a glorificar els reis de la Casa d'Aragó. Si és cert que la protecció divina recau sobre aquests reis –i ell és un cristià convençut–, tot sortirà bé, fins i tot el que no surti bé... La Providència és, en paraules de Cingolani (2008), "*la justificació a posteriori i [...] la millor manera per a atribuir-se un carisma superior*". El providencialisme de Muntaner, la seva fe en Déu i en la Corona, fan que la redacció i l'estil siguin necessàriament com són.

Ell, el fidel vassall, no s'haurà d'escoltar mai el que s'arriba a dir del Cid Campeador, Rodrigo Díaz de Vivar: "*¡Dios, que buen vasallo si hubiese buen señor!*"⁹. No; el nexa que uneix Muntaner amb els monarques de la Casa d'Aragó cobra un sentit quasi religiós. El rei és com un llegat de Déu, que el protegeix, l'inspira i l'exalça. Quina meravella!

Però, i aquí apareix el nucli dels motius de Muntaner, la reialesa no és més –ni menys– que la mata de jonc¹⁰, el nexa d'unió que, per voluntat divina, manté cohesionat l'ideal

---

⁹La frase fa referència a Alfons VI de Castella.

¹⁰No es pot arrencar fàcilment tota la mata de cop, però sí els joncs individuals; la mata simbolitza els quatre regnes del casal d'Aragó: Aragó, València, Sardenya i Còrsega. La unió fa la força. (MUNTANER, cap.CCXCI)

d'imperi, de la Corona d'Aragó. Per a Muntaner, la monarquia, la terra i la llengua ("el bell catalanesc") són el centre del seu nacionalisme. La seva obra no és una història en el sentit actual: és un sermó ple del que podríem anomenar, seguint Joan FUSTER, "mística nacional". I el mateix FUSTER (1968-1994:30) rebla: "És impossible trobar en tota l'Europa de la seva època res que s'assembli a la maduresa «nacional» de la *Crònica*".

I què ha de fer? Ha d'obeir la voluntat divina i ser portador i revelador de la Veritat de Déu, personificada en la Corona d'Aragó. En el capítol I del seu llibre es pot llegir una frase molt significativa: "A Déu plau que per tu sia manifestat¹¹". En esdevenir portaveu, esdevé també partícip d'aquesta mística nacional; és per això que se sent "obligat" a fer de conseller de tothom, començant pel mateix rei. És la seva justificació.

Aquesta "obligació" ja es posa de manifest uns sis anys abans, quan Muntaner escriu el seu *Sermó*¹² en vers alexandrí i en llengua aprovençalada, amb l'objectiu de donar consells a l'aleshores infant Alfons per a la preparació de la conquesta de Sardenya. Segons SOLDEVILA (1996: 219), Muntaner hauria donat el Sermó a un joglar¹³ perquè el trametés "al senyor rei e al senyor infant" (és a dir, a Jaume II i Alfons III). Posteriorment, el narrador inclou el poema en la seva *Crònica* (capítol CCLXXII).

La historiografia medieval es caracteritza per l'afany de propaganda i per la voluntat adoctrinadora. En una època en què les comunicacions són lentes i difícils, el fet d'arribar a transmetre una línia de pensament a favor d'un determinat rei o d'una determinada casa reial és fonamental, a fi de donar a conèixer les gestes i episodis dels monarques. Naturalment, el cronista "garanteix" que els fets que explica han tingut lloc justament com ell ho diu i, lògicament, la finalitat de la narració és fer saber a tots que aquell rei ha fet tals proeses, o que determinat episodi –per voluntat divina– ha succeït a major glòria de la Corona. És bàsic el testimoniatge personal del cronista, a fi de donar credibilitat al seu relat; el potent "jo hi era" característic de Muntaner, emprat en primera persona, contrasta amb el "qui tal cosa veïés" de Desclot¹⁴, del tot anònim però que també dóna fe dels fets.

---

¹¹És a dir, l'home que se li apareix en somnis li diu que escrigui el llibre de les meravelles que ha vist.

¹²Aquesta obra està bastida sobre la melodia d'una cançó de gesta francesa.

¹³Que podria ser En Comí, joglar que posteriorment apareix en el festí de la coronació reial.

¹⁴Vegeu SOLDEVILA (2008). *Crònica de Bernat Desclot*, capítols 131, 150, 159 i 167.

La narració d'un mateix fet depèn del punt de vista de l'historiador; és obvi que, si pertany al bàndol guanyador, descriurà l'esdeveniment d'una forma diferent a la que empraria si el seu bàndol hagués perdut. La historiografia medieval, volgudament tendenciosa, sempre magnifica la realitat: és propaganda política. Això vol dir que el cronista modifica la realitat quan convé. Cingolani (2007:129) afirma que "Muntaner sempre fa retòrica, la seva crònica és molt homogènia d'aquest punt de vista, el seu nivell de manipulació de les notícies és constant, quan en té, i quan no en té, se les inventa". En aquest sentit, convindria esmentar que, 17 anys abans de la redacció de la crònica, un historiador grec, Georgius Pachymeres, ofereix la visió bizantina de les atrocitats comeses per la Companyia Catalana, que contrasta fortament amb el relat de Muntaner¹⁵.

En llegir la curosa i detallada llista de personatges vinguts d'arreu per assistir a la festa, i que Muntaner especifica en el capítol 295, sembla que tingui la intenció de subratllar, no solament la coronació d'un rei en particular, Alfons, sinó també –i això és important– el fet de la continuació dinàstica de la Casa d'Aragó. Pensem que, precisament abans de la descripció que fa Muntaner de la mort del vell rei i de la coronació d'Alfons, recorda als seus oïdors –rei i noblesa– l'"eximpli" de la mata de jonc: la Corona d'Aragó ha d'ésser monolítica (òbviament, detalls menors com la guerra de Jaume II amb el seu germà Frederic de Sicília¹⁶ i els seus problemes amb la Santa Seu¹⁷ no apareixen enlloc en l'obra del cronista: no donen "bona imatge"). Els afers interns no representen la unitat de la dinastia. Per a Muntaner, la idea de "casa, llar" significa "la Corona d'Aragó"; tant li fa que ell es trobi a Constantinobla, lluitant amb la Companyia Catalana, o fent de testimoni a la coronació d'Alfons, rei d'Aragó. La seva llar no serà mai ni Peralada ni Xilvel·la.

---

¹⁵Vegeu SANFILIPPO, Stefano (2013).

¹⁶Illà que passa a mans de l'Església, i posteriorment a la casa d'Anjou; aquest fet serà la causa de les famoses *Vespres sicilianes* contra la dominació francesa (1282), que condueixen a la conquesta de l'illa per Pere el Gran.

¹⁷Perquè el papa Martí IV s'ha situat al costat de Carles d'Anjou i apareixen tensions entre Roma i la Corona d'Aragó (vegeu nota precedent).

5. L'estil de Muntaner

En llegir l'obra del nostre cronista, la primera sensació del lector és de tenir a les mans quelcom de proper, d'amè. El llibre recorda una novel·la històrica, o fins i tot un romanç de cavalleria (BADIA 1993), però no són solament les exageracions o la fidelitat als esdeveniments, sinó que és la mateixa manera de narrar els fets que té Muntaner el que produeix aquest efecte. Un punt important és que els personatges d'aquesta "novel·la" són gairebé contemporanis de l'escriptor, si exceptuem Jaume I, que Muntaner coneix quan tenia 9 anys.

El nostre cronista es caracteritza per un estil directe ("*Si algú em pregunta, quin és l'exemple de la mata de jonc?*"), en primera persona, amb nombroses preguntes retòriques; *Què us en diria?* és originàriament una fórmula joglaresca, utilitzada a fi que l'oïdor no oblidés mai que està parlant amb ell¹⁸. Escriu talment com si mantingués una conversa amb els seus oïdors que, naturalment, pertanyen a la casa reial o a la noblesa; el discurs de Muntaner esdevé una lliçó i un mirall per a nobles, reis i prínceps. És evident la intenció de l'autor; ell escriu un llibre tot seguint el model dels joglars: "*Senyors, qui aquest llibre oïrets...*". Aprofita el llenguatge ("*el pus bell catalanesc*"), ple d'hipèrboles descriptives ("*e tal brogit hi havia, que paria que cel e terra ne vengués*"), o també "*e per ço con En Comí canta mills que null hom de Catalunya*"¹⁹ per a convèncer els lectors –els oïdors– de la bondat de Déu i de la predestinació dels reis de la Corona d'Aragó.

Convé, ara, indicar que, com d'altres escriptors contemporanis, Muntaner emprà recursos pertanyents a l'èpica, als *romans* i a la poesia trobadoresca²⁰ –el Lancelot en prosa o el Jaufré, per citar dos exemples–. Això ens indueix a creure que la cultura de Muntaner és fonamentalment oral, a diferència de Bernat Desclot, que utilitza documentació dels arxius reials²¹.

La Cancelleria Reial, creada sota el regnat de Jaume I, és la institució que s'encarrega de la documentació reial. Al llarg dels segles XIII i XIV configura un model de prosa

---

¹⁸El recurs té una llarga tradició literària. Recordem, per exemple, el *Maldit bedit* de Cerverí de Girona.

¹⁹Aquests exemples es troben en els capítols 296 i 297 de la *Crònica*.

²⁰El seu famós "Què us diré?" és originalment un recurs dels joglars en les seves cançons de gesta.

²¹Vegeu BADIA, Lola (2013:178-179). Muntaner és un militar; Desclot és un funcionari.

administrativa de gran bellesa, "*el pus bell catalanesc*" de Muntaner, i crea una mena de *koiné* literària i administrativa; és el vehicle per antonomàsia de la cohesió idiomàtica de la Corona d'Aragó. És indiscutible que aquest fet provoca un fort sentiment d'identitat nacional, com molt bé sap el cronista empordanès. A la Cort, la llengua emprada és majoritàriament el català, juntament amb el llatí i l'aragonès; Pere III contesta en català als precés en llengua castellana d'Elionor de Portugal²², amb qui es casa l'any 1347 (SOLDEVILA 1971:1020).

6. Muntaner abans i ara. Lloances i crítiques

En el prefaci de l'obra de Carles Rahola *Ramon Muntaner. L'home – La Crònica* –una glossa de la vida i obra de Muntaner (1925:X)–, podem trobar una frase de Lluís Nicolau d'Olwer prou significativa:

"Als catalans que no vulguin fer-se indignes d'aquest nom, els caldrà molta de fe i molt d'heroisme: l'heroisme fill de la fe, de la confiança en un mateix i en Catalunya que En Muntaner tenia i amara la seva *Crònica*".

I malgrat que Rahola (1925:44) accepta l'existència de defectes ("l'exagerada vanitat nacional i personal, la falta de personalitat quan se tracta dels enemics i la seva tendència a l'exageració"), no s'està d'afirmar que "en la *Crònica* palpita el que s'anomena «ànima de la història»". Semblantment, Carles Riba (1925:323) manifesta que Muntaner, home d'imperi, sent l'ànima del seu poble; el dinastisme se li fon amb el patriotisme. Ambdós conceptes són indestriables: Catalunya –la nació catalana– és la casa d'Aragó. De fet, les *Cròniques* tant s'han llegit amb veneració com se les ha ignorat històricament.

"Una cosa s'ha de deixar ben clara des del començament: a Muntaner no se l'ha de creure gairebé mai". Aquesta afirmació de Cingolani (2006:165) reforça les observacions puntuals de Soldevila (1971) referides a les invencions i inexactituds del cronista. Si deixem de banda el fet indiscutible que cap historiador és imparcial, arribem a la conclusió que Muntaner no pretén "fer d'historiador"²³; el que ell cerca és una justificació

---

²²Filla d'Alfons IV de Portugal i de Beatriu de Castella

²³En el sentit modern del terme; de fet, cap cronista medieval no ho pretén.

de les seves vivències, que l'autoritzen a alliçonar reis i nobles actuals i futurs, perquè vol construir un futur d'èxit per a la seva nació.

7. La narració de Muntaner

7.1 *La mort de Jaume II*

Els capítols CCXCIII a CCXCVIII de l'obra de Muntaner, i que són l'objecte d'aquest treball, descriuen la mort del vell rei Jaume i la coronació d'Alfons. Constitueixen la cloenda de la grandiosa obra del cronista empordanès. Abans de començar a estudiar-los, situarem els esdeveniments del relat en un marc històric.

Jaume II *el Just* és el segon fill de Pere *el Gran* i germà d'Alfons II *el Franc*, mort prematurament. El seu regnat de 36 anys conclou amb el seu traspàs el 2 de novembre de 1327 a Barcelona. Té deu fills; el primer, Jaume d'Aragó, ha renunciat als seus drets reials i s'ha fet monjo. La Corona, per tant, passa al segon fill, Alfons, anomenat *el Benigne*. Entre els altres cal esmentar Pere, comte de Ribagorça; fa un paper important a la coronació del seu germà.

La mort del seu pare sorprèn Alfons a Saragossa. Se'n va a Barcelona, no sense haver visitat molts llocs, jura "los usatges e llibertats e franquees a tots los cavallers" –els *Usatges* són una recopilació de 174 normes jurídiques que recullen el dret consuetudinari català, bàsicament de caràcter feudal– i celebra la festa de Nadal "ab poc solaç e ab poca alegria": és temps de dol.

"El miedo, la broma, la inquietud, la angustia y la chanza, el temor al mas allá y el gusto (a veces desmedido) por el mas acá, aparentemente contrarios e incluso contradictorios, van tejiendo un tapiz mental colectivo que hoy, en una época en la que como sostuvo Philippe Ariès, la muerte es silenciada y se considera de mal gusto hablar de ella o manifestar visible y sonoramente el dolor que produce, resulta muy lejano" (GARCÍA HERRERO, María del Carmen y FALCÓN PÉREZ, María Isabel. (2006:156)).

Els rituals fúnebres medievals expressen l'angoixa de la pèrdua de l'ésser estimat. En el cas de la mort del rei, el paper de l'Església adquireix una dimensió molt important: Alfons enterra el seu pare al monestir de Santes Creus i, després de moltes deliberacions, decideix de tornar a Saragossa, no sense visitar Lleida i altres viles i llocs; ordena que tothom hi vagi, rics i prelats, cavallers i ciutadans, a fi d'assistir a la seva coronació. El dol es perllonga fins al dia 2 d'abril de 1328, un dissabte. El dia següent, diumenge, serà Pasqua, dia de resurrecció: Alfons ordena que "tothom s'adobàs les barbes", i que es deixin les vestidures endolades: s'ha acabat el dol per la mort del rei.

7.2 Els assistents a la coronació

És voluntat del rei que aquesta coronació se celebri "ab la major solemnitat e festa" que mai cap rei d'Espanya hagi pogut recordar. És per això que els convidats són molt nombrosos: el germà del rei, En Pere, "*comte de Ribacurça e d'Empúries*", el seu altre germà, En Ramon Berenguer, comte de Prades, En Ramon Folc, vescomte de Cardona — tots ells amb molts cavallers—, l'arquebisbe de Toledo i una munió de nobles i prelats, tots molt ben especificats, i també amb nombrosa escorta. El mateix Muntaner, actualment jurat de València, ha vingut amb cinc altres representants de la ciutat, amb els seus dos fills, Macari i Martí²⁴, i el seu seguici; unes 115 persones en total. Així pot dir amb tota legitimitat que "ell hi era".

No són els "barons solament de sa terra" els que assistiran a la celebració. Muntaner ens diu que també vindran personatges com En Boixadors, almirall i governador de Sardenya i Joan d'Aragó, arquebisbe de Toledo i germà d'Alfons. Els assistents vénen de molts llocs: de Castella, de Navarra, de Gascunya, de Provença, de Sicília²⁵, del Pallars, de València, de Múrcia... Muntaner esmenta també els regals que el rei de Tírens i el de Granada trameten al futur rei (IBÍD 2006:156).

Com es pot veure, el nombre d'assistents a la coronació és realment considerable, ja que cal pensar que els nobles, eclesiàstics i cavallers es fan escortar pel seu seguici, normal-

---

²⁴Que entraran posteriorment (1329-1330) al servei del rei Jaume III de Mallorca.

²⁵Muntaner no ho esmenta, però és molt probable l'assistència de representants sicilians, atès que el cronista ha estat procurador de Roger de Flor a l'illa.

ment molt nombrós (IBÍD 2006:156). Aquesta ingent multitud, malgrat que probablement Muntaner la multiplica, contribueix a la glòria del rei. Cal que tothom hi sigui.

Hi ha un punt que el cronista omet, probablement perquè li interessa més subratllar el nombre d'assistents a la cerimònia. Sabem que a la fi del segle XIV hi ha a Saragossa uns 2.500 focs²⁶; això representaria unes 10.000 o 15.000 persones. Ara bé: Muntaner parla de "més de trenta milia cavalcadors" –als que s'afegeixen els soldats d'infanteria²⁷ i els servents; Muntaner no els esmenta– que van a Saragossa per a assistir a la coronació. És del tot evident que si a un nombre tan enorme de persones sumem les cavalcadures, els carros i carretes, les armes i altres animals o objectes, tot dins una ciutat com la Saragossa de Muntaner, el resultat és el caos; i no cal parlar de les viandes destinades als banquets, ni del farratge per als cavalls, ni... De fet, la possibilitat que els veïns de Saragossa puguin allotjar i mantenir semblant multitud és pràcticament nul·la. Per a Muntaner, aquest problema de logística sembla no existir; la magnificència de les cerimònies és el que cal evidenciar.

7.3 *Els nous cavallers*

7.3.1 Els rituals d'armar-se cavaller

El futur cavaller s'ha de sotmetre a un estricte ritual; en temps de guerra, després d'una batalla, la cerimònia d'armar un cavaller es limita al lliurament d'una espasa i a un cop a l'esquena o una abraçada. En temps de pau, però, la cerimònia és més complexa. Per a descriure-la, Martorell es basa en la realitat contemporània; per tant el podem fer servir de model. En el cas de la nostra *Crònica*, el rei fa cavallers a molts nobles, després d'acceptar el seu jurament; el primer que ho fa és En Jacme de Xèrica.

El futur cavaller s'ha de preparar físicament i espiritual; la confessió i la vetlla de les armes (l'espasa, els esperons, la cota de malles, l'elm, la llança i l'escut²⁸) són imprescindibles, així com l'afaitat de la barba i el bany purificador. Al dia següent comença la ceri-

---

²⁶És a dir, llars (NAVARRO ESPINACH 2009-2010:3).

²⁷Per oposició a *cavaller*.

²⁸Vegeu RIQUER (1968).

mònia: un cop beneïdes les armes, l'escuder vesteix el cavaller mentre ell pronuncia el jurament, un codi de valors que podem resumir en noblesa de cor, menyspreu de la mort i fidelitat al seu senyor. Després, el rei posa la mà sobre l'espatlla del neòfit i l'arma cavaller.

7.3.2 La indumentària

Segons ens diu Muntaner, els cavallers, durant l'anada a l'Aljaferia, duen mantells vermells folrats amb pells precioses²⁹, cotes³⁰ (peces portades entre el mantell i la gonella), túniques (o gramalles) llargues fins als peus, i com a roba interior, la gonella, una peça molt habitual. Aquesta indumentària està abastament documentada³¹; aquí, Muntaner és exacte.

Abans de començar la missa, el rei s'abilla: la dalmàtiga –o dalmàtica, una túnica oberta pels costats– és el símbol de la reialesa. En tenim aquesta descripció:

"... e pres, una dalmàtica, de drap vermell hestoriat, ab obres d'aur e ab fullatges mas no hi havia perles ne altres obres per ço com s'aparellà cuitadament..." (Crònica de Pere III, III, 47).

L'estola, "...tan rica e ab tantes pedres precioses", i el maniple són els ornaments litúrgics que revesteix l'arquebisbe de Saragossa abans de començar la solemne missa.

Pel que fa a les classes més pobres, la gonella, juntament amb la cota, és la peça de roba més habitual –i sovint l'única– de què disposen, i els teixits són molt humils (drap de mescla, drap burell, drap de la terra...). Normalment, les peces són de color marró, el que s'obté quan es fa la tela (AYMERICH 2011).

---

²⁹Muntaner cita aquí l'ermíni i pells d'animals salvatges sense especificar.

³⁰No s'ha de confondre amb la "cota de malles" dels guerrers.

³¹Vegeu MARANGES I PRAT (1991).

7.4 Anada a l'Aljaferia

7.4.1 De l'església de Sant Salvador a l'Aljaferia

Un cop acabada la cerimònia de fer "cavallers novells" a l'església de Sant Salvador³², la nombrosa comitiva reial es dirigeix al palau de l'Aljaferia, l'antiga seu dels emirs del regne taifa de Saragusta, actualment Saragossa. La distància entre l'església i l'Aljaferia no arriba als dos kilòmetres en línia recta ("més de dues milles grosses"); podem suposar que l'any 1328 la zona estava relativament poc edificada. Ara bé, una desfilada tan solemne com la que esmenta Muntaner no es limita a desplaçar-se d'un lloc a l'altre: segons la descripció del nostre cronista, la comitiva es mou molt lentament. Els cavallers, els músics, els ciutadans alenteixen la marxa, cosa que augmenta la solemnitat del moment. Muntaner ens recorda que hi ha cavallers que no gosen anar a cavall, segurament a causa de la multitud; cal esmentar, però, que la desfilada es desenvolupa "per orde, ab gran alegria", mentre el tresorer reial reparteix monedes, símbol de la riquesa del rei. Muntaner no esmenta aquest darrer fet, que està abastament documentat (PÉREZ MONZÓN 2010)

7.4.2 La fi del dol i l'inici de la festa

Ja hem esmentat que el dol per la mort del vell rei Jaume dura des del dia de la seva mort, el 2 de novembre de 1327, fins al primer dia d'abril de 1328, quan el futur rei ordena la seva fi: que tothom "s'adobàs les barbes" (l'acte d'afaitar-se la barba, juntament amb el bany, és una part de la preparació per a la festa), i que es deixin de banda les vestidures endolades.

A partir del dissabte dia 2 comencen les festes. De fet, durant la desfilada, Muntaner ja esmenta els músics amb els seus instruments –trompes, tabals, flautes, instruments de corda...³³ –, els joglars i la gent que omple els carrers de crits i cançons.

---

³²Actualment és la Catedral de San Salvador o la Seo, construïda entre els segles XII i XVIII.

³³Vegeu BALLESTER I GIBERT (2000).

Però com són les festes en la cultura medieval³⁴? Com recorda Pérez Monzón (2010), les *Partides* d'Alfons X assenyalen que hi ha bàsicament tres tipus de festes: les que pertanyen al calendari eclesiàstic –en honor de Déu i dels sants–, les que es fan a causa d'esdeveniments especials –coronacions, victòries militars, etc.– i les festes "familiars" –que celebren naixements, casaments o defuncions–. Les festes de la coronació tenen normalment tres apartats: la processó pública, la cerimònia pròpiament dita (en un lloc tancat, com ara una catedral) i les celebracions posteriors; la descripció de Muntaner segueix fidelment aquest guió.

La descripció que fa Muntaner de la festa de la coronació d'Alfons III *el Benigne* és eloqüent: al fet de la coronació d'un nou rei s'uneix la celebració de la Pasqua; heus ací un doble motiu per a una ocasió solemne. Els infants En Pere i En Ramon Berenguer, germans del rei, organitzen sengles banquetes, amb il·lustres convidats: el rei, els nobles, els potentats, els membres de l'Església i fins i tot els ciutadans. Igualment fa l'arquebisbe de Toledo.

Els banquetes són espectaculars. Reproduïm ara un fragment de la descripció del banquet de coronació del primer trastàmara aragonès, Ferran I (1414), segons el cronista Álvaro García de Santa María:

"A esta sala fueron traídos [...] muchas viandas e manjares de pavones e capones e gallinas e diversos potajes [...] después entró el mayordomo con el segundo manjar, los platos e tajadores llenos de muchos capones e pasteles dorados e pasteles de diversas aves vivas (sic) e otros muchos manjares...³⁵".

I tot això està acompanyat d'espècies, arròs, fruita... Podem imaginar fàcilment que el banquet d'Alfons és com aquest, amb la mateixa sumptuositat i pompa: una taula enorme, de "divuit palms de llong", coberta amb luxoses estovalles i que acull tota mena de menges suculentes i vins exquisits; i, en el lloc d'honor, el rei, que "seïa tan alt, més que tots, que tots lo veïen", i a la seva dreta, el seu germà, i a l'esquerra, l'arquebisbe de Saragossa. L'efecte que causa als lectors o oïdors de l'època una descripció com aquesta és necessàriament impactant. Quina meravella!

---

³⁴Vegeu LADERO QUESADA (2004).

³⁵IBÍD. pàg. 91.

La "mise en scène" d'una festa medieval és també molt important. Olga Pérez Monzón (2010: 319-322) descriu curiosament els ornaments que dignifiquen les estances on tenen lloc els convits reials: tapissos, cortinatges, teixits luxosos, vaixelles d'or i plata... Un element important de les festes pot ser l'aparició d'autòmats (Muntaner no els menciona; la participació d'aquests elements tan espectaculars en la festa hauria estat motiu evident de comentari per part del cronista). Pérez Monzón esmenta també la presència d'aquests artefactes ("una serpiente, un dragón y unos caballeros salvajes dotados de artilugios mecánicos³⁶"). Un lloc privilegiat i ben visible està reservat per a l'exhibició dels trofeus i les peces més notables del tresor reial.

Però la festa no solament té lloc al el palau. Al carrer, la gent celebra la coronació de maneres molt diverses; en un camp tapiat prop de l'Aljaferia hom pot gaudir de les curses de braus, o potser és més espectacular assistir a un torneig i aplaudir els *bornadors*³⁷, o escoltar els joglars que alegren la gent amb llurs composicions i fan ballar dones i donzelles, o contemplar l'extravagant vestimenta dels cavallers salvatges, una mena de joglars al servei dels poderosos. I un detall que Muntaner no s'està de subratllar, i que cal considerar especialment: la civilitat de la gent de Saragossa i dels forasters.

7.5 *El rei s'arma cavaller*

Després de la festa, el rei torna a Sant Salvador a fi de preparar-se per al solemne moment d'armar-se cavaller. El recorregut és similar a l'anterior, acompanyat pels crits de la gent i per la música; se sent "lo major brogit de trompes del món". El camí està il·luminat pels brandons³⁸; el toc d'oració marca l'entrada de fosc.

Els fills dels cavallers duen les espases dels cavallers novells; tot seguit, l'espasa del rei, confiada al noble En Ramon Cornell, i dues carretes amb sengles ciris, de "més de deu quintars de cera". Després, el rei, a cavall; l'animal duu "lo pus bell arnès". A continuació desfilen els nobles que seran armats cavallers pels infants En Pere i En Ramon Be-

---

³⁶Doña Blanca, filla de Carles III rei de Navarra, encarrega aquests artefactes per a diversió del príncep de Viana l'any 1433.

³⁷Cavallers que participen en els torneigs.

³⁸Atxes de cera.

renguer i pel noble Ramon Folch, que presideix el braç nobiliari de les Corts Catalanes³⁹; una de llurs funcions és la de proposar al rei la política que cal seguir.

Després de mitjanit, el rei i els cavallers comencen la vetlla, amb oracions i càntics de lloança a Déu. Ja s'ha comentat que rebre l'honor d'armar-se cavaller exigeix una preparació prèvia; el futur rei, com tots els que l'han precedit, ha de vetllar tota la nit, demanar a Déu perdó per tots els seus pecats i força per poder ser digne de ser cavaller. No oblidem que, a banda d'això, es coronarà rei, una dignitat extraordinària. Com els altres, després de la purificació interior, rep també la purificació exterior: els servents el banyen i el vesteixen amb una roba blanca, símbol de puresa.

Després d'haver oït matines en companyia dels arquebisbes, bisbes i altres membres de l'Església que assisteixen a la cerimònia, arriba el moment de la missa. El rei posa la corona i l'espasa sobre l'altar major. Podem imaginar que el temple és ple de gom a gom: donzelles, músics, joglars, prelats, cavallers i servidors.

L'arquebisbe de Saragossa es revesteix amb l'estola i el maniple; les pedres precioses llueixen en ambdós ornaments. Alfons també es vesteix: una camisa i la dalmàtiga reial, "la pus rica que jamés emperador ne rei se vestís"⁴⁰. Després de la lectura de l'epístola, els germans del rei li calcen els esperons; ell pren l'espasa –insígnia per antonomàsia del dret de conquesta– i, de genolls, comença a pregar. L'arquebisbe, dret davant del rei, acompanya la seva oració.

Un cop acabada la pregària, el rei ceneix l'espasa i tot seguit la treu de la beina mentre jura defensar la fe, protegir orfes, pubills i dones vídues i ser just amb tothom. A continuació ofereix a Déu la seva persona i la seva espasa, i la deposita un altre cop sobre l'altar.

L'exhibició de l'espasa té un sentit profund: és la insígnia per antonomàsia del dret de conquesta. Alçada amb l'empunyadura cap al cel, esdevé la imatge d'una creu; així s'uneixen la fe en Déu i la força de les armes. Ara és una espasa sagrada.

---

³⁹Les Corts Catalanes estan formades, a partir del segle XIII, pels tres braços de cort: l'eclesiàstic, el militar (és a dir, la noblesa laica) i el braç reial o popular, format pel patriciat de les ciutats i viles.

⁴⁰Vegeu apartat 4.3.2.

7.6 El moment de la coronació

Les parts substancials del ritual de la coronació d'un rei són la *unctio* amb el sant oli, la *impositio corone*, la *professio* –jurament del rei– i l'*assignatio solii* –o entronització– (DURÁN GUDIOL 1989:1).

En aquest punt cal fer un incís: l'avi d'Alfons, Pere el Gran, ha estat excomunicat pel papa Martí IV a causa de la conquesta de Sicília⁴¹ (1282). A partir d'aquest fet, les relacions entre la Corona d'Aragó i la Santa Seu són molt limitades; Alfons II i Jaume II, els fills de Pere el Gran, no accepten la coronació per delegació de la Santa Seu. Bernat Desclot ens diu en el seu Llibre del rei en Pere que Alfons II es corona a si mateix, actitud que segueixen el seu germà Jaume i els seus successors. És per aquesta raó que Alfons III *el Benigne*, segons la descripció de Muntaner, pren la corona de l'altar i se la posa al cap; el seu fill Pere III farà el mateix (*Crònica*, cap. II, § 10-12). De la narració de Muntaner es desprèn que el paper dels dos arquebisbes es limita a les misses i a la unció. El rei és el ministre de la coronació (DURÁN GUDIOL 1989:26); cal tenir en compte, però, que no només els reis catalans ho són, sinó que hi ha hagut altres monarques que també ho han estat, com Carlemany, que es corona ell mateix emperador el dia de Nadal de l'any 800.

Ha arribat el moment més solemne: la coronació d'Anfós⁴². El germà del rei i arquebisbe de Toledo, l'infant En Joan, celebra una segona missa. Alfons /Anfós pren la corona de l'altar i se la posa al cap mentre tots canten el Te Deum. El rei pren el ceptre d'or amb la mà dreta i l'espasa amb l'altra mà, ofereix a Déu la seva persona i la seva corona i s'agenolla davant de l'altar.

7.7 Tornada a l'Aljaferia

Un cop acabada la missa, el nou rei és proclamat senyor dels tres regnes i comte de Barcelona; seguidament arma cavallers a uns nobles que mereixen aquest honor. Els seus

---

⁴¹A causa de l'aixecament popular dels sicilians contra la dominació francesa, ajudada pel Papa Urbà IV (les anomenades *Vespres Sicilianes*) i de la posterior invasió de l'illa per Pere el Gran.

⁴²Nom d'origen occità que Muntaner atorga al rei Alfons *el Benigne* en la seva *Crònica*.

germans armen cavallers a d'altres nobles, que a continuació fan el mateix amb els que tenen assignats.

Després d'aquests esdeveniments, la comitiva reial torna a l'Aljaferia. El rei, guarnit amb els símbols de la seva majestat –l'espasa, la corona, el pom i la verga⁴³– munta a cavall. La descripció que fa Muntaner d'aquests objectes és molt detallada: la gran corona d'or és plena de pedres precioses; la verga, de tres pams, també és d'or, i un robí "tan gros com un ou de gallina" adorna el seu extrem. El pom llueix una flor d'or i pedres precioses. És probable –malgrat que Muntaner no ho esmenta– que el puny de l'espasa del rei estigui decorat, com la del seu fill Pere, amb les imatges dels seus avantpassats⁴⁴.

La dalmàtica proclama la dignitat reial d'Alfons. Li menen el cavall, a la seva dreta, l'infant En Pere; a la seva esquerra, l'infant Ramon Berenguer. Tots els nobles que formen el seguici reial van a peu: únicament Alfons i els responsables de les armes reials muntan a cavall.

"Passada horonona⁴⁵" arriben a l'Aljaferia; el rei deixa l'enorme corona i en pren una altra, més petita i lleugera; tot i això, Muntaner li atorga un preu de "vint-e-cinc mília lliures". A l'anterior li calcula un preu de cent cinquanta mil lliures; aquesta dada tan explícita, introduïda pel cronista amb la intenció d'impressionar, dóna idea als oïdors de la immensa riquesa i poder del rei.

7.8 El convit

Els poemes morals són habituals en el context de les corts; així, el relat que Muntaner ens fa del cant d'un sirventès⁴⁶, un cop acabat el banquet en honor del rei, encaixa en l'ambient cortesà de l'època. La recitació de versos i el cant de sirventesos són habituals en aquest tipus de celebracions; no oblidem que la Corona d'Aragó ha recolzat sempre la cultura. A tall d'exemple, recordem que Alfons I *el Cast* (1154-1196, pare de Pere I)

---

⁴³*Pom*: el globus imperial, el "globus que porta una creu" (insígnia dels emperadors del Sacre Imperi Romanogermànic). *Verga*: el ceptre reial.

⁴⁴Vegeu PÉREZ MONZÓN (2010:320).

⁴⁵A mitja tarda.

⁴⁶Poema de contingut moral, satíric o polític, acompanyat de música coneguda.

és conegut també com *el Trobador*; que Jaume II, fundador de la Universitat de Lleida, fomenta les traduccions al català; que Pere II és el promotor de Cerverí de Girona, el gran trobador; que Jaume I i Pere III escriuen les seves cròniques.

El germà del rei, l'infant Pere d'Aragó i d'Anjou i comte de Ribagorça, és un bon polític i diplomàtic, i també trobador⁴⁷; malauradament, cap de les seves composicions ha arribat fins als nostres dies. Ell és l'encarregat d'organitzar la cerimònia de coronació i les celebracions posteriors.

Així, durant el banquet, En Pere acompanya cada plat amb una dansa que ell mateix ha creat; després, un cop acabat el festí, i amb el rei assegut en el tron i revestit amb els símbols de la reialesa –la corona, el pom i la verga–, el joglar En Remasset canta un sirventès nou, també escrit per l'infant, de temàtica didàctica. Muntaner afegeix que "*e per ço que ho sapiats, vull-vos ho dir en suma*", i comença a explicar el significat –evidentment pedagògic– del sirventès: el comportament del rei. Després, un altre joglar, En Novellet, recita set-cents versos rimats amb la mateixa finalitat didàctica. "*E tot açò entès lo dit senyor rei*". Aquí, Muntaner descriu allò que veu i sent, però ens podem imaginar la força de l'escena i l'impacte que causa al lector o a l'oïdor de l'època. Si poguéssim retrocedir en el temps i contemplar aquell esdeveniment amb ulls actuals, ens semblaria que estem veient una pel·lícula clàssica; però Muntaner "hi era".

No tenim dades d'aquests dos joglars, però recordem que Muntaner descriu en el capítol 296 de la seva obra la tornada del rei a l'Aljaferia, un cop armat cavaller, i diu que "e hi havia d'altres joglars, qui cavallers salvatges, qui d'altres, més de dos-cents". Aquesta informació indica que la seva presència és habitual a la cort, detall que Muntaner esmenta en diferents capítols de la *Crònica*⁴⁸ (recordem el paper que juga En Comí a l'hora de lliurar el *Sermó* de Muntaner a Jaume II i a l'infant Alfons).

---

⁴⁷Els trobadors participen en les festes cortesanes des del segle XII.

⁴⁸Vegeu SOLDEVILA, Ferran (1996: 219-223).

7.9 *La fi de la Crònica*

Un cop acabat el banquet, el rei es retira, amb el pom i la verga a les mans. Els acompanyants, nobles, cavallers i servents fan el mateix; cadascun es dirigeix al lloc que li correspon, i tota la ciutat manifesta la seva joia.

El darrer paràgraf de l'obra està destinat, com no pot ser altrament, a lloar Déu, la Verge, els apòstols i els evangelistes. Muntaner subratlla que, si bé fins ahir tothom estava trist per la mort del vell rei, ara és moment d'alegria: "si a Déu plau, tots viurem alegres i pagats".

8. Conclusions

L'obra de Muntaner es caracteritza –com tota la historiografia medieval catalana– per un desig fervent d'exaltació de la monarquia. Aquest desig duu el narrador a una evident parcialitat a l'hora de descriure els fets, com s'ha vist abastament en aquest treball. Muntaner, com Jaume I, opta per fer-ho en primera persona, mentre que Desclot i Pere III ho fan en tercera. La visió esbiaixada que tenen els cronistes tendeix molt sovint a exagerar els fets reals; trobem nombrosos exemples d'esdeveniments magnificats o en part inventats, com ara el ja esmentat episodi de Bordeus dins la *Crònica* de Desclot.

La crònica objecte d'aquest estudi ofereix importants exageracions; per exemple, el nombre increïble de víctimes de la Companyia Catalana, o la quantitat ingent dels assistents a la coronació d'Alfons III –en canvi, les descripcions del convit reial i de la desfilada són fidedignes, com sabem per altres fonts–. Si volem trobar una resposta a la pregunta fonamental sobre la intencionalitat política de l'obra de Muntaner, ens caldrà pensar que l'autor no pretén en cap moment crear un llibre d'història com l'entendem actualment; ell vol que tothom escolti i admiri les gestes dels reis de la Corona catalanoaragonesa. Si, a fi d'obtenir encara més audiència, cal exagerar, el de Peralada exagera. Ell, com els altres cronistes, escriu el que els oïdors esperen sentir: predestinació, proeses, gestes, poder; en resum, adoctrinació. És per això que no s'ha d'oblidar en cap moment, si es vol tenir una bona visió de conjunt, que tota la historiografia medieval catalana –i no solament l'obra de Muntaner– és fonamentalment una eina de propaganda política al servei de la Corona.

El nacionalisme de Muntaner descansa sobre tres peus: la Corona, la terra i la llengua. El paper de la Corona és fonamental: el rei és l'element que dóna cohesió al conjunt. És la mata de jonc. Això, cal que tothom ho sàpiga, i la tasca providencialment encomanada a Muntaner –recordem que és testimoni directe dels fets; ell assisteix a la coronació d'Anfós a Saragossa i descriu el que veu– és precisament la de fer de portaveu de la veritat. Per això el nostre cronista pot dir amb orgull: "jo hi era".

9. Bibliografia

AGUILAR ÀVILA, Josep Antoni (2006). "Lo rey d'Aragó no n·s fa sinó greuges e vilanies". [En línia]. A: *Estudis Romànics* núm. 29, pàg. 109-142. Universitat Catòlica de València.

<<http://www.raco.cat/index.php/Estudis/article/view/223272/304076>> [Consulta: agost 2013]

ARIÈS, Philippe (2011). *El hombre ante la muerte*. Madrid: Taurus

AYMERICH BASSOLS, Montserrat (2011). *L'art de la indumentària a la Catalunya del segle XIV*. [En línia]. <<http://oatd.org/oatd/go?url=http%3A%2F%2Fhdl.handle.net%2F10803%2F35680&from=record&q=>>. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

Departament d'Història de l'Art. [Consulta: agost 2013].

BADIA, Lola (1993). "Veritat i literatura a les cròniques medievals catalanes". A: Badia, Lola. *Tradició i modernitat als segles XIV i XV*, pàg. 19-38. València / Barcelona: Institut de filologia valenciana.

BADIA, Lola (2013) (dir.). "El somni de Muntaner: providencialisme i exaltació dinàstica". A: *Història de la literatura catalana*, vol. I, pàg. 154-156. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BADIA, Lola (2013) (dir.). "L'èpica, la novel·la i l'estil formulari". A: *Història de la literatura catalana*, vol. I, pàg. 178-188. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BALLESTER I GIBERT, Jordi (2000). *Els instruments musicals a la Corona d'Aragó (1350-1500): Els cordòfons*. Barcelona: Els llibres de la frontera.

BISSON, Thomas N. (1988). *Història de la Corona d'Aragó a l'edat mitjana*. Barcelona: Crítica.

BOSCOLO, Alberto (1985). "Una nota sobre el sermó de Muntaner". A: *Miscel·lània Antoni Mª Badia i Margarit* vol. 3, pàg. 127-135. *Estudis de llengua i literatura catalanes / XI*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CINGOLANI, Stefano Maria (1985). "Jo, Muntaner". A: *Miscel·lània Antoni Mª Badia i Margarit (Vol. 3* pàg. 95-103). *Estudis de llengua i literatura catalanes / XI*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CINGOLANI, Stefano Maria (2006). *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, memòries de la secció històrico-arqueològica, LXVIII.

CINGOLANI, Stefano Maria (2007). *La memòria dels reis*. Barcelona: Editorial Base.

- CINGOLANI, Stefano Maria (2008). *Libre dels reis*. València: Universitat de València.
- CINGOLANI, Stefano Maria. (Octubre 2008). *Llibre dels fets* [En línia]. A: Visat n° 6 <<http://www.visat.cat/traduuccions-literatura-catalana/cat/articles/68/123/0/5/classics-medievals/jaume-i.html>> [Consulta: agost 2013]
- CINGOLANI, Stefano Maria (2013). "Les Cròniques són instruments de propaganda i de creació literària" [En línia]. <<http://www.nuvol.com/noticies/stefano-m-cingolani-les-chroniques-son-instruments-de-propaganda-i-de-creacio-literaria/>> A: nuvol.com – Punt del Llibre, novembre 2013. [Consulta: novembre 2013]
- DURÁN GUDIOL, Antonio (1989). *El rito de la coronación del rey en Aragón* [En línia] <dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/652092.pdf> [Consulta: setembre 2013]
- FUSTER, Joan (1968-1994). *Obres completes*, vol. 5. Barcelona: Edicions 62.
- GARCÍA HERRERO, María del Carmen y FALCÓN PÉREZ, María Isabel. (2006). "En torno a la muerte a finales de la Edad Media aragonesa" [En línia]. <dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2161079>. A: *En la España Medieval* , 29, pàg. 153-186. Universidad de Zaragoza. [Consulta: juliol 2013]
- LADERO QUESADA, Miguel Àngel (2004). *Las fiestas en la cultura medieval*. Barcelona: areté.
- MARANGES I PRAT, Isidra (1991). *La indumentària civil catalana: segles XIII-XV*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, memòries de la secció històrico-arqueològica, vol. LXI.
- NAVARRO ESPINACH, Germán (2009-2010). "Ciudades y villas del reino de Aragón en el siglo XV. Proyección institucional e ideología burguesa." [En línia]. <<http://publicaciones.ua.es/filespubli/pdf/02122480RD24999698.pdf>>. A: *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*, n° 16 (2009-2010), pàg. 195-221. [Consulta: agost 2013]
- PÉREZ MONZÓN, Olga (2010). "Ceremonias regias en la Castilla medieval a propósito del llamado Libro de la Coronación de los reyes de Castilla y Aragón". [En línia] <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fxn--archivospaoldearte-53b.revistas.csic.es%2Findex.php%2Faea%2Farticle%2Fdownload%2F444%2F441&ei=M_ZzUv0jw5ftBtCtgJgG&usg=AFQjCNEvkdIN28pnSYXU-mlEDtFj8xfRqA&sig2=RJ4pJmbx0qjH1Jdp1VAX9g&bvm=bv.55819444,d.YmsMadri>

- d: [Archivo Español de Arte, LXXXIII, 332](#) >. A: Archivo Español de Arte, LXXXIII, 332, pàg. 317-334. Madrid: Universidad Complutense.
- RIQUER, Martí de (1964). *Història de la literatura catalana*. Vol. I. Barcelona: Ariel
- RIQUER, Martí de (2011). *L'arnès del cavaller: armes i armadures catalanes medievals*. Barcelona: La Magrana.
- SANFILIPPO, Stefano (2013). "Jordi Paquímeres: relats històrics" [En línia]. A: *La Flor de Porfira*. <<http://www.sanfilippo.cat/search/label/Jordi%20Paqu%C3%ADmeres>> [Consulta: octubre 2013].
- SOLDEVILA, Ferran (1971). *Les quatre grans Cròniques*. Barcelona: Selecta.
- SOLDEVILA, Ferran (1996). Els joglars en la Crònica de Muntaner. A: *Cronistes, joglars i poetes*, pàg. 219-225. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SOLDEVILA, Ferran (2008). *Les quatre grans Cròniques. II. Crònica de Bernat Desclot*. Revisió filològica de Jordi Bruguera; revisió històrica de M. Teresa Ferrer i Mallol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLDEVILA, Ferran (2011). *Les quatre grans Cròniques. III. Crònica de Ramon Muntaner*. Revisió filològica de Jordi Bruguera; revisió històrica de M. Teresa Ferrer i Mallol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- TASIS I MARCA, Rafael (1964). *La vida d'en Ramon Muntaner*. Barcelona: Rafael Dalmau, DL.